

Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

WPLYW BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH NA PRODUKTYWNOŚĆ CZYNNIKÓW WYTWÓRCZYCH W GOSPODARCE GOSZCZĄCEJ – UJĘCIE TEORETYCZNE

Streszczenie: W opracowaniu przedstawiono koncepcję, zgodnie z którą związek między poziomem nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym z tytułu absorpcji BIZ i produktywnością czynników wytwórczych w gospodarce goszczącej ma charakter nieliniowy. W rozważaniach całkowity wpływ BIZ na produktywność czynników wytwórczych w gospodarce goszczącej (efekt netto) traktowany jest jako wypadkowa efektu właścicielskiego (bezpośredni efekt BIZ) i efektów *spillover* (efekty pośrednie BIZ). Związek między BIZ i produktywnością czynników produkcji w ramach efektów *spillover* zmienia się z pozytywnego na negatywny po przekroczeniu pewnego granicznego poziomu nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym.

Słowa kluczowe: bezpośrednie inwestycje zagraniczne, produktywność

1. Wstęp

Całkowity wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) na produktywność czynników wytwórczych w gospodarce goszczącej (efekt netto) jest wypadkową efektu właścicielskiego i efektów *spillover*. Efekt właścicielski (bezpośredni efekt BIZ) jest konsekwencją przepływu technologii i wiedzy *know-how* pomiędzy jednostką macierzystą inwestora i jej filiami zlokalizowanymi za granicą. Efekty *spillover* (pośrednie efekty BIZ) są natomiast wynikiem oddziaływania przedsiębiorstw zagranicznych na otoczenie, w którym funkcjonują podmioty rodzime. Powszechnie przyjmuje się, że obecność inwestorów zagranicznych podnosi efektywność gospodarczą nie tylko własnych oddziałów (filii), ale także przedsiębiorstw krajowych działających na lokalnym rynku.

O ile wyniki prac empirycznych zazwyczaj potwierdzają występowanie dodatniej relacji między stopniem zaangażowania inwestorów zagranicznych a efektywnością przedsiębiorstw zależnych, to ocena pośredniego oddziaływania BIZ na

produktywność podmiotów rodzimych nadal pozostaje kwestią otwartą. Rezultaty licznych badań wskazują bowiem na możliwość występowania zarówno pozytywnych, jak i negatywnych efektów *spillover* oraz na ich znaczne zróżnicowanie w przestrzeni gospodarczej (różne dla poszczególnych branż/sektorów/gospodarek). Zaobserwowane prawidłowości sugerują ponadto, że siła i kierunek pośredniego wpływu BIZ na produktywność czynników wytwórczych w gospodarce goszczącej nie są stałe w czasie, a relacja między BIZ i produktywnością, analizowana w kontekście efektów *spillover*, może mieć charakter nieliniowy. Prawidłowość ta, zdaniem autorów, implikuje z kolei, że nieliniowość związku między BIZ i produktywnością czynników wytwórczych ujawnia się również na poziomie efektu netto.

Celem niniejszego opracowania jest prezentacja koncepcji wyjaśniającej nieliniowość związku między bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi a produktywnością czynników wytwórczych w gospodarce goszczącej. W rozważaniach przyjęto, że czynnikiem odpowiedzialnym za charakter analizowanej relacji jest poziom nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym z tytułu absorpcji BIZ.

2. Efekty BIZ dla produktywności czynników wytwórczych w gospodarce goszczącej

W teoretycznym wyjaśnianiu kształtowania się relacji między BIZ i produktywnością czynników wytwórczych istotna jest dezagregacja całkowitego efektu BIZ dla analizowanej kategorii na dwa komponenty: efekt właścicielski (bezpośredni efekt BIZ) oraz efekty *spillover* (pośrednie efekty BIZ)¹.

Efekt właścicielski jest pochodną bezpośredniego wpływu inwestora zagranicznego na działalność przedsiębiorstwa zlokalizowanego za granicą, przy czym wpływ ten nie ogranicza się wyłącznie do bieżącej kontroli i zarządzania podmiotem zależnym, ale obejmuje również wkład inwestora w rozwój techniczno-organizacyjny własnych filli (oddziałów) zagranicznych². Proces przekazywania rozwiązań technologicznych, *know-how*, wiedzy ekonomiczno-organizacyjnej do przedsiębiorstw zależnych jest realizowany na kilku płaszczyznach i dotyczy transferu wiedzy oraz adaptacji i integracji nowych rozwiązań z systemem już funkcjonującym³. Zaletą nabywania technologii w ramach BIZ jest zatem nie tylko bezpośred-

---

¹ P. Vahter, *The effect of FDI on labour productivity: An overview of an empirical study of Estonia and Slovenia*, TUTWPE Working Paper, 2005, vol. 14, no. 123, s. 68; S. Gera, W. Gu, F.C. Lee, *Foreign direct investment and productivity growth: The canadian host-country experience*, Industry Canada Working Paper, 1999, no. 30, s. 1.

² E. Czerwieniec, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w gospodarce krajów wysoko rozwiniętych*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, nr 105, Poznań 1990, s. 9–10.

³ M. Kuzel, *Zarządzanie wiedzą w korporacjach transnarodowych a procesy dyfuzji wiedzy i umiejętności*, w: *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w podnoszeniu konkurencyjności polskiej gospodarki*, red. W. Karaszewski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2005, s. 357.

ni dostęp do czynników wytwórczych o wyższej wartości dodanej (do zagranicznej wiedzy i umiejętności), ale także, przynajmniej w założeniach, pomoc w ich asymilacji⁴. Dlatego też w rzeczywistości gospodarczej obserwowane są zazwyczaj: pozytywny związek między stopniem zaangażowania inwestora zagranicznego⁵ a produktywnością czynników wytwórczych w przedsiębiorstwach zależnych oraz wyższa efektywność przedsiębiorstw zagranicznych w porównaniu do krajowych uczestników rynku⁶.

Efekty *spillover*⁷ są natomiast konsekwencją wpływu przedsiębiorstw zagranicznych, dysponujących przewagą konkurencyjną, na zewnętrzne warunki działalności podmiotów krajowych. Źródeł tych efektów upatruje się w mechanizmach stymulujących podmioty rodzime do poprawy ich efektywności technicznej (*technical efficiency*) i zdolności technologicznych, tj. w mechanizmach związanych z⁸:

- konkurencją⁹ – rosnące natężenie procesów konkurencji, towarzyszące zazwyczaj wejściom kolejnych inwestorów zagranicznych na rynek krajowy, zmusza rodzime przedsiębiorstwa do stosowania bardziej efektywnych rozwiązań techniczno-organizacyjnych i podejmowania działań w zakresie B+R. Aktywność tego rodzaju jest w wielu przypadkach niezbędna, aby firmy krajowe mogły sprostać nasilającej się rywalizacji i pozostać na rynku;

---

⁴ W. Nowara, *Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich na transfer technologii do kraju goszczącego*, w: *Teoretyczne i empiryczne aspekty współczesnych międzynarodowych stosunków gospodarczych*, red. T. Rynarzewski, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, nr 8, Poznań 2001, s. 31.

⁵ Stopień zaangażowania inwestora zagranicznego w działalność podmiotu zależnego jest najczęściej identyfikowany z udziałem kapitału zagranicznego w kapitale podstawowym.

⁶ E. Torlak, *Foreign direct investment, technology transfer and productivity growth in transition countries. Empirical evidence from panel data*, CeGE – Discussion Paper, 2004, no. 26; B. Aitken, A. Harrison, R.E. Lipsey, *Wages and foreign ownership: A comparative study of Mexico, Venezuela and the United States*, „Journal of International Economics” 1996, vol. 40, no. 3–4, s. 345–371.

⁷ Termin ten jest stosowany w literaturze do określenia dodatkowych korzyści z BIZ, podnoszących ogólny poziom produktywności w kraju goszczącym, których (bezpośrednimi) głównymi beneficjentami są przedsiębiorstwa lokalne i za które podmioty zagraniczne nie otrzymują bezpośredniej rekompensaty. B. Smarzynska-Javorcik, *Does foreign direct investment increase the productivity of domestic firms? In search of spillovers through backward linkages*, World Bank Policy Research Working Paper, 2002, no. 2923, s. 4.

⁸ H. Görg, D. Greenaway, *Much ado about nothing? Do domestic firms really benefit from foreign direct investment?*, IZA Discussion Paper, 2003, no. 944, s. 2–4; R.E. Caves, *Multinational firms, competition, and productivity in host-country markets*, „Economica” 1974, vol. 41, no. 162, s. 176–177; R. Harris, C. Robinson, *Productivity spillovers to domestic plants from foreign direct investment: Evidence from UK manufacturing 1974–1995*, Royal Economic Society Annual Conference, 2002, no. 96, s. 3–5.

⁹ Wejście zagranicznego inwestora do branży w większości przypadków zakłóca istniejącą strukturę rynkową, zmieniając tym samym charakter i natężenie procesów konkurencji. Szerzej na temat konsekwencji procesów umiędzynarodowienia i globalizacji dla procesów konkurencji w branży zob.: *Strategie firm polskich wobec ekspansji inwestorów zagranicznych*, red. M. Gorynia, PWE, Warszawa 2005, s. 90–108.

- dyfuzją wiedzy – kooperacja i inne kontakty biznesowe, efekt demonstracji i powiązany z nim efekt naśladownictwa oraz mobilność czynnika pracy między firmami zagranicznymi i krajowymi sprawiają, że zagraniczna wiedza staje się dostępna również dla podmiotów krajowych.

Rezultaty dotychczasowych licznych badań empirycznych nad efektami *spillover* nie dostarczają jednak podstaw do jednoznacznej akceptacji wniosków wynikających z teorii¹⁰. Wskazują one przede wszystkim na możliwość występowania negatywnych efektów *spillover*. Tego rodzaju pośrednie oddziaływanie BIZ interpretowane jest w kontekście negatywnych efektów popytowych (*negative demand effect/market stealing effect*). Zgodnie z koncepcją B.J. Aitkena i A.E. Harrison, utrata rynku na rzecz zagranicznych rywali obniża efektywność podmiotów krajowych, ponieważ ograniczenie ich rynku zbytu, a w konsekwencji rozmiaru produkcji prowadzi do wzrostu przeciętnych kosztów wytwarzania¹¹.

Biorąc pod uwagę występowanie w rzeczywistości gospodarczej zarówno pozytywnych, jak i negatywnych efektów *spillover* oraz odnotowaną w badaniach empirycznych możliwość zmiany siły ich działania w czasie, kierunek pośredniego oddziaływania BIZ na produktywność czynników wytwórczych trudno określić *a priori*. Zdaniem wielu ekonomistów, zależy on między innymi od poziomu luki technologicznej charakteryzującej gospodarkę goszczącą¹². Z jednej strony bowiem rozmiar luki technologicznej określa prawdopodobieństwo przechwycenia przez podmioty lokalne zagranicznej wiedzy, z drugiej natomiast determinuje zakres ne-

¹⁰ Zob. m.in.: R. Barrell, N. Pain, *Foreign direct investment, technological change, and economic growth within Europe*, „Economic Journal” 1997, vol. 107, no. 445, s. 1770–1786; M. Haddad, A.E. Harrison, *Are there positive spillovers from direct foreign investment? Evidence from panel data for Morocco*, „Journal of Development Economics” 1993, vol. 42, no. 1, s. 51–74; S. Grim, H. Görg, *Foreign direct investment, spillovers and absorptive capacity: Evidence from quantile regressions*, Trinity College, IIS Discussion Paper, 2003, no. 1; H. Görg, E. Strobl, *Multinational companies, technology spillovers, and firm survival: Evidence from Irish manufacturing*, University of Nottingham, GLM Research Paper, 2000, no. 18; M. Blömmström, A. Kokko, *The economics of foreign direct investment incentives*, NBER Working Paper, 2003, no. 9489; S. Barrios, S. Dimelis, H. Lori, E. Strobl, *Efficiency spillovers from foreign direct investment in the EU periphery: a comparative study of Greece, Ireland and Spain*, FEDEA Discussion Paper, 2002, no. 2002–02; P. Karpaty, L. Lundberg, *FDI and productivity spillovers in Swedish manufacturing*, FIEF Working Paper, 2004, no. 194; S. Dimelis, *Spillovers from foreign direct investment and firm growth: Technological, financial and market structure effects*, „Journal of the Economics of Business” 2005, vol. 12, no. 1, s. 85–104; K. Sabrinova Peter, J. Svejnar, K. Terrell, *Distance to the efficiency frontier and FDI spillovers*, IZA Discussion Paper, 2004, no. 1332; C. Altomonte, E. Pennings, *Testing for marginal spillovers from foreign direct investment*, Tinbergen Institute Discussion Paper, 2005, no. 05–101/4.

¹¹ B.J. Aitken, A.E. Harrison, *Do domestic firms benefit from foreign direct investment? Evidence from Venezuela*, „American Economic Review” 1999, vol. 89, no. 3, s. 605–618.

¹² A. Glass, K. Saggi, *International technology transfer and the technology gap*, „Journal of Development Economics” 1998, vol. 55, no. 2, s. 369–398; A. Kokko, R. Tansinis, M.C. Zejan, *Local technological capability and productivity spillovers from FDI in the Uruguayan manufacturing sector*, „Journal of Development Studies” 1996, vol. 32, no. 4, s. 602–611.

gatywnych efektów *spillover* związanych ze wzrostem natężenia konkurencji na lokalnym rynku i wypieraniem z niego krajowych producentów. Akceptując ten pogląd niektórzy autorzy łączą efekty *spillover* ze stopniem penetracji rynku przez kapitał zagraniczny¹³. W ich opinii zakres korzyści *spillover* jest odwrotnie proporcjonalny do liczebności i udziału w rynku przedsiębiorstw zagranicznych. Dominacja kapitału zagranicznego może być oznaką słabości lokalnego przemysłu, którego przedsiębiorstwa nie były w stanie osiągnąć żadnych korzyści z tytułu *spillovers* i zmuszone zostały do ograniczenia bądź zaprzestania działalności gospodarczej. Przytoczone poglądy można odnieść do rezultatów analiz empirycznych przeprowadzonych dla gospodarki rumuńskiej przez C. Altomonte i E. Penningsa¹⁴. Wyniki tego badania wykazały, że wpływ zagranicznych przedsiębiorstw na produktywność firm krajowych był początkowo pozytywny, jednakże wraz ze wzrostem liczby podmiotów zagranicznych rozpoczynających działalność w danym regionie bądź sektorze siła tego oddziaływania zmniejszała się, a po przekroczeniu pewnego progu nasycenia regionu (sektora) kapitałem zagranicznym analizowany związek stawał się negatywny.

Jeżeli zatem stopień nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym jest czynnikiem determinującym zmianę kierunku pośredniego oddziaływania BIZ na produktywność czynników wytwórczych, to jest on także *ex definitione* odpowiedzialny za nieliniowość relacji między BIZ i produktywnością czynników wytwórczych, zachodzącej na poziomie efektu netto.

3. Związek między poziomem absorpcji BIZ i produktywnością czynników wytwórczych w gospodarce goszczącej

Podstawą przedstawionych w niniejszej części opracowania rozważań są następujące założenia:

- gospodarka goszcząca składa się z sektora krajowego i sektora zagranicznego (tj. podmiotów gospodarczych będących własnością przedsiębiorstw zagranicznych z tytułu zrealizowanych BIZ);
- zmiana produktywności czynników wytwórczych na poziomie całej gospodarki jest wypadkową zmian produktywności dokonujących się w wyróżnionych sektorach;
- całkowity wpływ BIZ na produktywność czynników wytwórczych (efekt netto) jest interpretowany jako wynik współdziałania dwóch efektów: efektu właściwieckiego oraz efektów *spillover*;

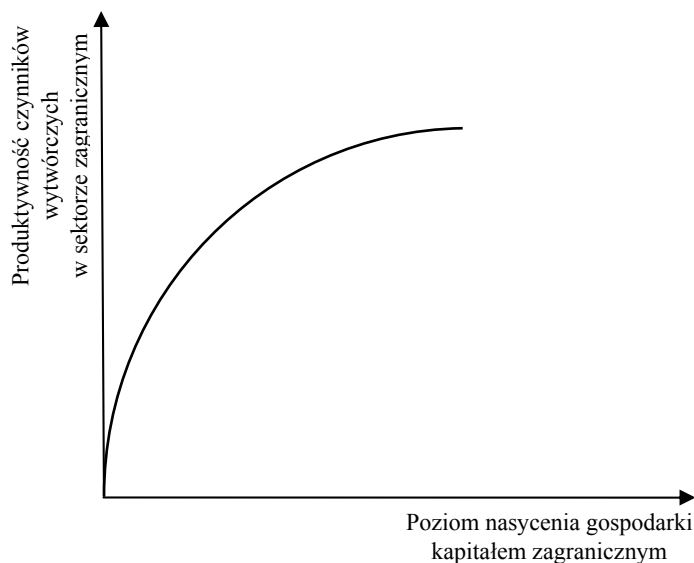
¹³ A. Kokko, *Productivity spillovers from competition between local firms and foreign affiliates*, „Journal of International Development” 1996, vol. 8, no. 4, s. 517–530; P. Vahter, *The effect of FDI on labour productivity...*, dz. cyt.; K. Sabrinova Peter, J. Svejnar, K. Terrell, *Distance to the efficiency...*, dz. cyt.

¹⁴ C. Altomonte, E. Pennings, *Testing for marginal spillovers...*, dz. cyt.

- efekt właścicielski odnosi się do zmian produktywności w sektorze zagranicznym, efekty *spillover* natomiast dotyczą zmian produktywności w sektorze krajowym;
- efekt właścicielski i efekty *spillover*, a tym samym efekt netto, są funkcją poziomu nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym z tytułu absorpcji BIZ.

W modelowaniu związku między BIZ i produktywnością czynników wytwórczych, zarówno w kontekście efektu właścicielskiego, jak i efektów *spillover*, większość autorów przyjmuje wprost proporcjonalną zależność między analizowanymi zmiennymi. Wyniki badań nad efektami *spillover* wskazują jednakże, że relacja ta może być bardziej złożona, a wniosek ten, zdaniem autorek, odnosi się również do efektu właścicielskiego.

Wyrażenie efektu właścicielskiego jako funkcji poziomu nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym z tytułu absorpcji BIZ implikuje, że bezpośrednie oddziaływanie BIZ na produktywność czynników wytwórczych podlega prawu malejących przychodów. Oznacza to, że wzrost nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym o kolejne umowne jednostki wywołuje coraz mniejsze przyrosty produktywności czynników wytwórczych w sektorze zagranicznym, a graficznym odzwierciedleniem tej relacji jest wykres funkcji potęgowej o ogólnej postaci $f(x) = x^a$, gdzie $0 < a < 1$ (rysunek 1).

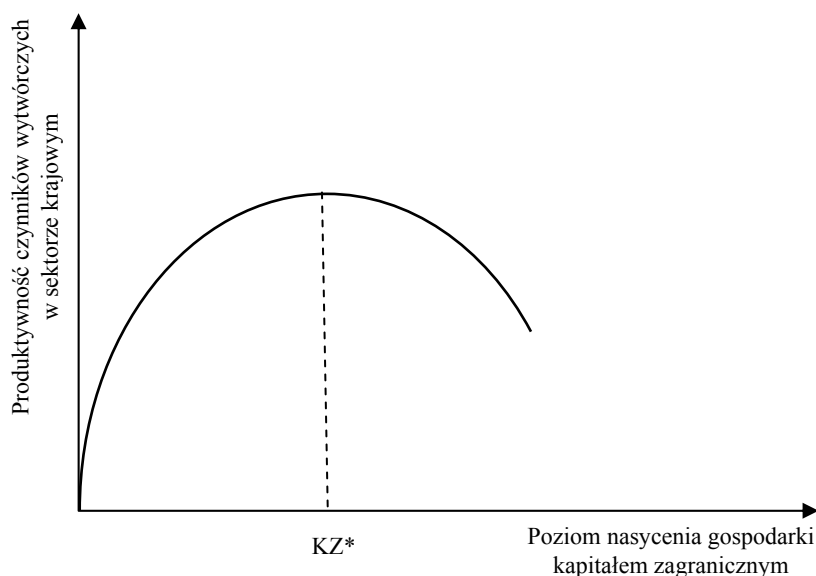
Rys. 1. Wpływ poziomu nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym na produktywność czynników wytwórczych w sektorze zagranicznym

Źródło: opracowanie własne.

Coraz mniejsze przyrosty produktywności czynników wytwórczych z tytułu efektu właścicielskiego mogą być konsekwencją zmniejszającej się wraz z absorpcją BIZ dysproporcji między produktywnością zasobów w gospodarce goszczącej a

ich produktywnością w macierzystym kraju inwestora. Zakładając, że dysproporcja ta jest pochodną rozwoju technologicznego, można przypuszczać, że bezpośrednie korzyści z BIZ (efekt właścicielski) w zakresie produktywności są pozytywnie skorelowane także z rozmiarem luki technologicznej, rozumianej jako dystans w rozwoju technologicznym między krajem lokaty i krajem pochodzenia kapitału zagranicznego.

Podstawą określenia postaci związku między stopniem nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym i produktywnością sektora krajowego (efekty *spillover*) były przytoczone wcześniej wyniki prac badawczych C. Altomonte i E. Penningsa¹⁵. Zaobserwowane przez tych autorów prawidłowości implikują, że związek ten jest nieliniowy, a jego graficznym odzwierciedleniem jest wklęsła parabola¹⁶ (rysunek 2).

Rys. 2. Wpływ poziomu nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym na produktywność czynników wytwórczych w sektorze krajowym

Źródło: opracowanie własne.

Konsekwencją przekroczenia pewnego granicznego poziomu nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym (KZ^*) jest zmiana kierunku pośredniego oddziaływania BIZ na produktywność zasobów w sektorze krajowym z pozytywnego na negatywny.

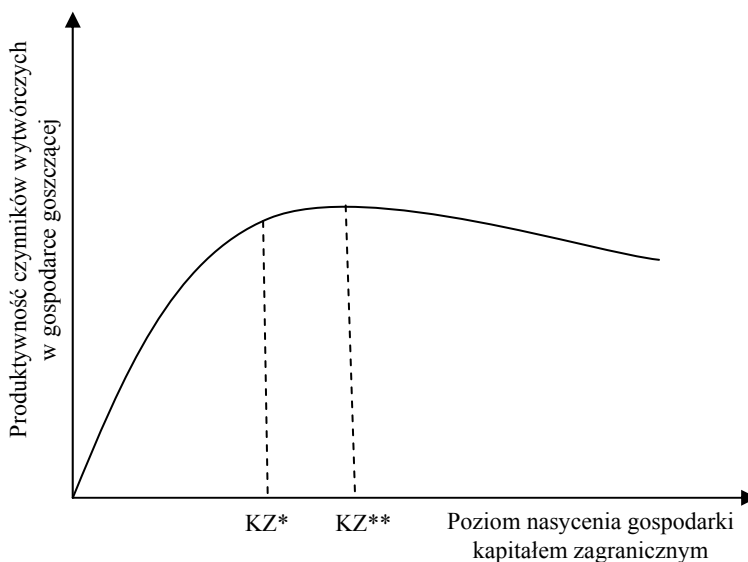
¹⁵ Tamże.

¹⁶ Podstawą przytoczonej konkluzji autorów były wyniki odnoszące się do marginalnych efektów *spillover*, których wartości po przekroczeniu pewnego poziomu nasycenia branży kapitałem zagranicznym zmieniały się z dodatnich na ujemne.

Uwzględniając, że zmiany produktywności czynników wytwórczych w gospodarce goszczącej są wypadkową zmian produktywności w sektorze krajowym i zagranicznym, można stwierdzić, że:

- wzrost poziomu nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym w przedziale od 0 do KZ^* powoduje coraz słabszą poprawę produktywności, zarówno w sektorze krajowym (efekty *spillover*), jak i zagranicznym (efekt właścicielski);
- po przekroczeniu progu nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym KZ^* coraz słabszym dodatnim efektem właścicielskim w sektorze zagranicznym towarzyszą coraz silniejsze negatywne efekty *spillover* w sektorze krajowym.

Oznacza to, że obserwowane na poziomie całej gospodarki zmiany produktywności z tytułu absorpcji BIZ (efekt netto) może odzwierciedlać „krzywa łącznej produktywności” przedstawiona na rysunku 3.

Rys. 3. Krzywa łącznej produktywności

Źródło: opracowanie własne.

Konsekwencją rosnącego nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym jest początkowo wzrost produktywności czynników wytwórczych, będący skutkiem zarówno dodatniego efektu właścicielskiego, jak i pozytywnych efektów *spillover*. Po przekroczeniu poziomu nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym KZ^* dodatnie przyrosty produktywności są wynikiem oddziaływania pozytywnego efektu właścicielskiego, który dla poziomów nasycenia kapitałem zagranicznym mieszczących się w przedziale od KZ^* do KZ^{**} przewyższa negatywne efekty *spillover*. Jednakże dla poziomów nasycenia kapitałem zagranicznym przewyższających KZ^{**} ,

dla których negatywne efekty *spillover* stają się silniejsze od pozytywnego oddziaływania BIZ w ramach efektu właścicielskiego, dalsza absorpcja BIZ powoduje spadek produktywności w gospodarce goszczącej.

Omówione zależności nie są, zdaniem autorek, charakterystyczne tylko dla poziomu gospodarki narodowej, lecz mogą zachodzić również na niższych szczeblach struktury gospodarczej – na poziomie mezoekonomicznym (w sektorach/działach/klasach wytwarzania). W przypadku, gdy sektory/działy/klassy wytwarzania charakteryzują odmienne graniczne poziomy nasycenia kapitałem zagranicznym (KZ*, KZ**), istotne znaczenie z punktu widzenia produktywności czynników wytwórczych, zarówno na poziomie mezo-, jak i makroekonomicznym, będzie miał nie tylko rozmiar strumieni BIZ, ale także ich branżowa dystrybucja.

4. Podsumowanie

Biorąc pod uwagę dominujący pogląd o pozytywnym oddziaływaniu BIZ na gospodarkę kraju goszczącego, zaproponowana koncepcja może budzić wątpliwości, tym bardziej, że ma ona charakter czysto dedukcyjny, a jej potwierdzenie wymaga podjęcia dalszych badań teoretycznych i empirycznych, które uwzględniłyby w szczególności czynniki determinujące graniczne poziomy nasycenia gospodarki kapitałem zagranicznym (KZ*, KZ**) – warunki społeczne, ekonomiczne i technologiczne w gospodarce goszczącej. Dlatego też przedstawione rozważania należałoby traktować jako głos w dyskusji na temat konsekwencji BIZ dla gospodarki goszczącej.

Odkąd badania empiryczne wykazały, że korzyściom z napływu BIZ mogą towarzyszyć również efekty negatywne obserwowane nie tylko w zakresie produktywności, ale również innych czynników wzrostu i rozwoju gospodarczego (np. inwestycji, zatrudnienia, handlu zagranicznego), rozważania autorów nad potencjalnymi efektami BIZ charakteryzuje coraz większy sceptycyzm. Istniejące w rzeczywistości gospodarczej zróżnicowanie warunków w poszczególnych krajach goszczących, z jednej strony wyjaśnia odmienny zakres pozytywnych i negatywnych zjawisk towarzyszących tej formie ekspansji zagranicznej przedsiębiorstw, z drugiej strony natomiast rodzi pytanie o pożądaną w danych warunkach skalę i strukturę napływu BIZ. W tym kontekście zaproponowana koncepcja może stanowić punkt wyjścia dla prac dotyczących optymalnego z punktu widzenia produktywności czynników wytwórczych rozmiaru pozyskanych BIZ. W szerszym ujęciu problem ten może odnosić się do optymalnej dla danej gospodarki proporcji między zasobami kapitału krajowego i zagranicznego, rozważanej w kontekście procesów jej wzrostu i rozwoju. Na zasadność i wagę podjęcia badań nad tymi zagadnieniami wskazują między innymi rezultaty prac empirycznych przeprowadzonych

przez M. Lee oraz M.J. Tcha dla grupy krajów transformacji¹⁷. Odnotowane przez nich prawidłowości wskazują, że przekroczenie granicznych poziomów zasobu kapitału zagranicznego (będącego wynikiem napływu BIZ) i krajowego powoduje w obu przypadkach spadek ich marginalnej produktywności, przy czym niższy graniczny poziom zasobu i silniejszą tendencję spadkową produktu marginalnego zaobserwowano dla kapitału zagranicznego.

Literatura

1. Aitken B.J., Harrison A.E., *Do domestic firms benefit from foreign direct investment? Evidence from Venezuela*, „American Economic Review” 1999, vol. 89, no. 3.
2. Aitken B.J., Harrison A.E., Lipsey R.E., *Wages and foreign ownership: A comparative study of Mexico, Venezuela and the United States*, „Journal of International Economics” 1996, vol. 40, no. 3–4.
3. Altomonte C., Pennings E., *Testing for marginal spillovers from foreign direct investment*, Tinbergen Institute Discussion Paper, 2005, no. 05–101/4.
4. Barrell R., Pain N., *Foreign direct investment, technological change, and economic growth within Europe*, „Economic Journal” 1997, vol. 107, no. 445.
5. Barrios S., Dimelis S., Lori H., Strobl E., *Efficiency spillovers from foreign direct investment in the EU periphery: a comparative study of Greece, Ireland and Spain*, FEDEA Discussion Paper, 2002, no. 2002–02.
6. Blömostrom M., Kokko A., *The economics of foreign direct investment incentives*, NBER Working Paper, 2003, no. 9489.
7. Caves R.E., *Multinational firms, competition, and productivity in host-country markets*, „Economica” 1974, vol. 41, no. 162.
8. Czerwieniec E., *Zagraniczne inwestycje bezpośrednio w gospodarce krajów wysoko rozwiniętych*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, nr 105, Poznań 1990.
9. Dimelis S., *Spillovers from foreign direct investment and firm growth: Technological, financial and market structure effects*, „Journal of the Economics of Business” 2005, vol. 12, no. 1.
10. Gera S., Gu W., Lee F.C., *Foreign direct investment and productivity growth: The canadian host-country experience*, Industry Canada Working Paper, 1999, no. 30.
11. Glass A., Saggi K., *International technology transfer and the technology gap*, „Journal of Development Economics” 1998, vol. 55, no. 2.
12. Görg H., Greenaway D., *Much ado about nothing? Do domestic firms really benefit from foreign direct investment?*, IZA Discussion Paper, 2003, no. 944.
13. Görg H., Strobl E., *Multinational companies, technology spillovers, and firm survival: Evidence from Irish manufacturing*, University of Nottingham, GLM Research Paper, 2000, no. 18.
14. Grim S., Görg H., *Foreign direct investment, spillovers and absorptive capacity: Evidence from quantile regressions*, Trinity College, IIS Discussion Paper, 2003, no. 1.
15. Haddad M., Harrison A.E., *Are there positive spillovers from direct foreign investment? Evidence from panel data for Morocco*, „Journal of Development Economics” 1993, vol. 42, no. 1.

---

¹⁷ M. Lee, M.J. Tcha, *The color of money: The effects of foreign direct investment on economic growth in transition economies*, Economics Discussion – Working Papers, no. 02–16, University of Western Australia, Department of Economics, 2002.

16. Harris R., Robinson C., *Productivity spillovers to domestic plants from foreign direct investment: Evidence from UK manufacturing 1974–1995*, Royal Economic Society Annual Conference, 2002, no. 96.
17. Karpaty P., Lundberg L., *FDI and productivity spillovers in Swedish manufacturing*, FIEF Working Paper, 2004, no. 194.
18. Kokko A., *Productivity spillovers from competition between local firms and foreign affiliates*, „Journal of International Development” 1996, vol. 8, no. 4.
19. Kokko A., Tansinis R., Zejan M.C., *Local technological capability and productivity spillovers from FDI in the Uruguayan manufacturing sector*, „Journal of Development Studies” 1996, vol. 32, no. 4.
20. Kuzel M., *Zarządzanie wiedzą w korporacjach transnarodowych a procesy dyfuzji wiedzy i umiejętności*, w: *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w podnoszeniu konkurencyjności polskiej gospodarki*, red. W. Karaszewski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2005.
21. Lee M., Tcha M.J., *The color of money: The effects of foreign direct investment on economic growth in transition economies*, Economics Discussion – Working Papers, no. 02–16, University of Western Australia, Department of Economics, 2002.
22. Nowara W., *Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich na transfer technologii do kraju goszczącego*, w: *Teoretyczne i empiryczne aspekty współczesnych międzynarodowych stosunków gospodarczych*, red. T. Rynarzewski, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, nr 8, Poznań 2001.
23. Sabrinova P.K., Svejnar J., Terrell K., *Distance to the efficiency frontier and FDI spillovers*, IZA Discussion Paper, 2004, no. 1332.
24. Smarzyska-Javorcik B., *Does foreign direct investment increase the productivity of domestic firms? In search of spillovers through backward linkages*, World Bank Policy Research Working Paper, 2002, no. 2923.
25. *Strategie firm polskich wobec ekspansji inwestorów zagranicznych*, red. M. Gorynia, PWE, Warszawa 2005.
26. Torlak E., *Foreign direct investment, technology transfer and productivity growth in transition countries. Empirical evidence from panel data*, CeGE – Discussion Paper, 2004, no. 26.
27. Vahter P., *The effect of FDI on labour productivity: An overview of an empirical study of Estonia and Slovenia*, TUTWPE Working Paper, 2005, vol. 14, no. 123.

THE INFLUENCE OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON PRODUCTIVITY FACTOR IN THE HOST COUNTRY – THEORETICAL VIEW

Summary: The article presents the concept that the relationship between the saturation of the economy with FDI and factor productivity in the host country is nonlinear. Total impact of FDI on productivity in host country (net effect) is treated as the result of two effects: “own firm” effect and spillover effect. In case of the own firm effect, the influence of FDI on productivity is subject to some law of diminishing returns according to which beyond some level of the saturation of the economy with FDI an additional unit of FDI yields smaller and smaller increases in productivity. In case of spillover effect, the relationship between FDI and productivity changes from positive to negative when the level of the saturation of the economy with FDI exceeds some critical level.